

szülőföldje emlékeit és családi érzését zengő verse bensőségével és melegségével válik ki. Legszebb versei: *Ó, mily nagy szívesen sírnék . . . Himnusz a naphoz. Magyar föld dala. A gályarabja. Utazás. A zöldelő mezőkben. Vén pajtásaim.* — Különösen szép az első, melyben könnyeivel levelet ír Istenhez s azt kérdi:

Népem és közötted nem jár a posta?
Útját a hibák árja elmosta?
Talán a mások hangja erősebb —
Magyar föld imája nem volt-e szebb?

Nem védtük templomod vérünknek vé-
rével,
Nem öltük időnket küzdések évével?
Mialatt másoknak ereje nőhetett,
Földünk a hullákkal mindjobban meg-
tellett!

Hívd össze égi karod ülését,
Tűzd ki a magyarok megenyhülését!
Kíáltsd a végekre, hogy már elég!
Meddig, ó meddig szenvedni még?

Őszinte örömmel olvastuk e kis verskötetet, mely oly közlőrl mutatta meg nekünk szerzője nemes érzés- és gondolatvilágát. Minden okunk megvan rá, hogy bízunk ennek az emelkedett szellemű lírának tárgyban és hangban való gazdagodásában s abban, hogy a technikai készség egy további fejlődés fokán összhangzóbban fog simulni ahhoz az értékes anyaghoz, melyet e versekben egy valóban nemes ihlet termelt ki. A *Magyar föld dalai* a magyar nemzet előtt már Palatinus elődei révén is oly népszerű szerzőt méltán teszik még rokonszenvesebbé az olvasó előtt. h. j.

Rédey Tivadar: Kritikai dolgozatok és vázlatok. (Pfeifer F., Budapest.) Van-
nak csokrok, amelyeken rögtön meglát-
szik, hogy nem virágboltban állí-
tották össze. A vázái közt kapkodó
virágáros lány rutinos, fúrge keze he-
lyett egy előkelő kertben sétálgató nő
finom kezére gondolsz, amely az egyik
virágot csak megérinti, a másikat meg-
igazítja és gazdag ágyásokat hagy ki,

amíg egyet leszakít. A csokorban nem-
csak ezek a leszakított virágok vannak
benn, hanem talán még inkább a ki-
hagyottak; az ember ép a laza s ön-
kénytelenül disztintívált válogatásban
érzi meg a nagyúri kert virággazdag-
ságát.

Rédey Tivadar most megjelent
könyve, amely a *Kritikai dolgozatok és
vázlatok* igénytelen címe mögé lapul,
ilyen «csokor a kert helyett» munka;
százötven oldala is elég ahhoz, hogy a
tanulmányokat termő szellem forma
és árnyalat változatosságát éreztesse.
Minden dolgozata az érdeklődés más
ágyásában nőtt; történetírás, iroda-
lomkritika, színpad, szerepelmélet:
az író minden tématerülete kapott két-
három tanulmányt s e nagyobb témá-
kon belül mindenik munka a kritikus
más-más szívügyével foglalkozik, a
kézbevevés új módját mutatja be.
Könyv, amely az író gazdag hangolt-
ságát a lehető legkevesebb hanggal
érzékelte. Darabjai reprezentánsak
anélkül, hogy a megírás pillanatában
reprezentánsak akartak volna lenni.
Azok lettek, mert az író, amikor köny-
vét összeállította, bennük pontosza
ki szelleme csillagképét.

Ami e tanulmányokban engem a leg-
jobban vonz: nem érzem rajtuk a szel-
lemi industrializmus munkaszagát.
Ezek a tanulmányok nem munkák, in-
kább passziózások. Az író nagy fárad-
sággal ír, sok gondjal javítgat, a műbe
azonban semmit sem enged be az
erőlködő szellemi munkából. Könyve
az élvező urat mutatja, aki legjobb
hajlamainak él; mindig ráér, mert
mindig kedves holmiai közt marad,
sosem akar teljes és legjobban értesült
lenni, mert nem szolgál ő, akinek azt is
a hátára kell venni, ami nem az ő leg-
szükségesebb csomagja. A szellem
dölyfősei közt is vannak született szol-
gák s szerényei közt is vannak szüle-
tett urak. Rédeyből hiányzanak a
szolgaerények: a szívóosság, tervszerű-
ség, a sietség, mindenáron tájékozott-

ság, de megvan benne az úri erény : az élvező önzés és a ráérő szabadság. Mint mestere, Péterfy, ő sem ír könyvet egy áterőszakolt terv verejtékcsoppjai tapasztják össze és Rédey sem szenvedéllé fokozni sem szolgálattá süllyeszténi nem hajlandó a maga szabad passzióit.

Természetes, hogy az ilyenféle író bírálataiban is inkább esztéta lesz, mint kritikus. A kritikus azért van, hogy véleményt mondjon, az esztéta, hogy gyönyörködjék. A vérbeli kritikus úgy ront neki az iradalomnak, mint a botanikus az őserdőnek : minden fának tudni akarja a nevét. Rédeyt azonban nem lehet arra kötelezni, hogy olyasmivel foglalkozzék, ami neki nem személyes ügye. A vérbeli kritikus egy-egy rossz írón sokszor többet töpreng, mint a jön, az esztéta azonban érdeklődésében is válogató, ha ő foglalkozni hajlandó valamivel, jó vagy nem jó kérdése többé nem merülhet fel ; az esztéta nem ítélkezik, inkább elemez, az örömét igazolja. Amit az ítélő kritikus ítéletében intéz el, Rédey helyett elintézte olvasás közben az ő esztétikai rezonanciája. Ha egyszer ír, nem szívesen gáncsol. Kifogásaival inkább csak redőket simít el a művön. Azt, aki őszinte gyönyörűséget okozott neki, kritikájában másokkal is meg akarja szerettetni s mert maga is iskolázott művész, meg is találja azokat a lényeges apróságokat, amelyekkel örömét tovább adhatja. Rábízta magát az emberre, műre s elébb próbálja írója törekvéseit védhetetlen pontokon is igazolni, mintsem gáncsaival a mű és az olvasó közé tolakodjék. Nagyon szembevethető ez a minden rokonszenvre érdemes Harsányi Kálmán esetében. «Szeretni kritika nélkül : együgyűség, kritizálni szeretet nélkül : bectelenség» : nemes jelige, amelynek Rédey teljesen meg is felel ; mégis ha valami kényszer hatása alatt választani kellene a dilemma

két szára közt, azt hiszem, habozás nélkül a kritikátlan szeretetet választaná.¹

Jegyezzük meg azonban rögtön e kritikus-szeretet jellemzésére, hogy sosem csap ki az áradozás túlzásai felé, amelyre kegyetlen kritikusok jobb óráikban annyira hajlamosak. Rédey a méltatásban is nagyon tartózkodó, a gáncsban azonban még tartózkodóbb : ez a szeretete. A mai magyar kritika nagy illemtanára ő, abban, hogy egy előkelő kritikái tárgyat hogy kell szerényen, szabadon és izlésesen forgatni meg a kezünk közt, mindnyájan tanulhatunk tőle. Az ember, amíg olvassa, a maga élesebb hangjait hallja s bűnbánat nélkül, de mégis csak zavarba jön. Ime, ha a hangsúly tompább is, a tartott álláspont annál szembevethetőbb, nem fitogtatja a szókimondást, de ép ezzel ad kellő akusztikát a szónak, amelyet kimond.

Rédey nem az a kritikus, aki minden féloldalon egyszer a szívéhez kap, hogy megvan-e még a bátorsága. Mit kezdjen egy esztéta a bátorságával? Az ő bátorsága az, hogy esztéta mer lenni. Hányan vannak, akik a kollektív nagyhangúság századában ilyen állhatatosan tartanak ki a művészet felsőbb, autonóm jogai mellett. Ne tekintsük a kritikát író és kritikus, hanem elv és elv harcának s akkor egyszerre ráeszmélünk e dolgozatok néma fegyverzajára. Ahány dolgozat, annyi határharc a művészet fenyegetett végein. Első tanulmánya : Gyulai Pál és a történetírás egy annekszió biztosítása : a történelemtudomány a művészet fennhatósága alatt áll. Jászai Mariról szólva az időtlen művészi gesztust védi a divat kényszerével szem-

* Mondjam-e, hogy ezzel a jeligével, bármily nemes, nem tudok egyetérteni. Mi köze a kritikának a szeretethez? Mit kezdjek a szeretetemmel, ha egy művet rossznak tartok? S mit mondhat a gyűlöletem a jó mű előtt? Kritikus az, akinél nem a szeretet csinálja a véleményt, hanem a vélemény a szeretetet. A kritikus szíve az agyában van.

ben ; Bánk bánban a költő írott szava harcol a színpadismerő rendező ollójával, Odry kritikáiban a költő szaván fakadt eleven alakítás tiltakozik a tudálékos sémák ellen. Babits Halálfiat jónak látja élesen szigetelni ki a kulcsregények közül. Mihelyt egy tény vagy élmény igazi műalkotás levegőjébe került, elvesztette életbeli állampolgárságát. Az élet nem sinkofálhatja be a maga trójai falovát a művészetbe; művészi kulcsregény nincs, Trójában a faló is trójaiakkal lesz tele. A kollektív követelmény művészetíró tatarjárását legszebb tanulmányában, a Babits lírájának szentelt oldalakon veri vissza ; a tolakodó pszichiatria viszont a Péterfy-Grünwald polémia felelevenítésében kapja meg a magáét.

Ez a tanulmány különben nagyon jellemző ; itt derül ki, hogy a művészet jogainak a védelme Rédeynél nem szellemi lokalpatriotizmus. A művész a művészetet védi, mert ahhoz ért, de neki a művészet nemcsak a művészek ügye, hanem a szellemé : a művészet jogvédelme a szellem jogvédelme. A szellem minden jelentkezési formájának megvannak a szabadságjogai s aki ezekért áll ki, a szellem szabadságát védi. Rédey könyve, amilyen tartózkodó ép olyan bátor kihívása a népszerűtlenségnek, amely manapság menthetetlenül odaszegődik minden szellemhű ember mögé. Barbárok közt élünk ; az esztéta szó megbélyegző, a kor az írótól plakátot követel, Széchényit Kretzshmernek, Hamletet a pszichológiának, Bánk bánt a színpad tudósainak akarja kiszolgáltatni. E szellemgázoló haddal szemben az esztétikai öröm, a szabad alkotás, Széchényi és Bánk pártján állni : nem hálás, de egyedül érdemes.

Németh László.

Bibó Lajos : Meg kell a szívnek hasadni. (Regény. Budapest, Athenaeum.) Időnként kell jönni olyan könyveknek, melyek tükröt mutatnak

elénk, nem azért, hogy — még egy fenyegető kiábrándulás árán is — önmagunk, fajtabeli közösségünk nagyobb megismeréséig eljussunk, hanem hogy nyugodt, önbizalmas szemlélettel tudjunk elmerülni és gyönyörködni magunk mivoltában. Sokszor alig több ez, mint egy büszke szemvillanással kimondott szólam, máskor a faji és nemzeti metafizika egész gondolatrendszere, vagy mint Bibó Lajos e regényénél is, sok édes önmagunknak egyetlen eposzi nagyságú alakká való sűrítése. Igen szívesen vállalt forma ez az utóbbi, az ilyeneket szoktuk a «szív vérével» írottaknak nevezni, hiszen itt találkozni tud sok személyes mondanivaló a nemzeti egyetemesség kedves látomásaival.

A regény eseményanyagát néhány rövid szóban össze lehet foglalni. Egyvonalú, egyhősű történet. Varga János tiszaháti paraszt suhanc az ismeretlen és nagy lehetőségeket kínáló város vonzókörébe kerül. Benne is titokzatos erők és képességek rejlenek, alakító és utánzó ösztönök. Amikor egyszer a városba egy cirkusz érkezik, nem is marad tovább a tanyán, hanem beáll a cirkusztrupp tagjai közé. Itt megkedvelik, mert találékony és használható legény. Lassanként belevonódik a tulajdonképpeni artista-életbe, sőt egy véletlen olyan produkcióra kényszeríti, mellyel ünnepezt artistává lesz. Az artistacsapat két nőtagjának szerelme is feléje fordul. Az egyik a töretlen férfiaság ismeretlen ízét várja tőle, a másik, Hanna, szemérmes távolból kíséri. A legény szerelme ez utóbbié, de egy fatális félreértés elválasztja őket. János mint nagyhírű artista bejárja a világot, majd három év múlva, a csömör ízével a szájában, hazatér. Találkozik Hannával, a félreértés eloszlik közöttük. János birtokot vesz az Alföldön és oda vonul Hannával.

Hogy egy ötödfélszáz lapos nagy regény külső történeti anyagát így néhány sorban, a jelentős sarkok lecsor-